

ONDERWIJS OP DE ABC-EILANDEN

Focus op kennisontwikkeling

Al meer dan tweehonderd jaar verschijnen er met enige regelmaat publicaties over het onderwijs op de ABC-eilanden. Steevast wordt vastgesteld dat de onderwijs-situatie zorgelijk is, dat de leerlingen onvoldoende resultaten boeken en dat dit te maken heeft met de historisch gegroeide rol van het Nederlands als instructietaal. Voor de merendeels Papiamentstalige bevolking is het Nederlands een vreemde taal en de discussie hieromtrent mondt veelal uit in een felle taalstrijd. In dit eerste artikel uit een serie van drie over deze complexe taalsituatie staat de vraag centraal: *Waarom is 'die vreemde taal' eigenlijk nodig op eilanden aan de overkant van de oceaan?*

JUANA KIBBELAAR

In LTM zijn er eerder, in 2012, twee artikelen verschenen over de onderwijssituatie op de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) met als belangrijke constatering dat de streefniveaus voor het Nederlands bij lange na

niet gehaald worden (Berber, 2012; Snetselaar, 2012). Maar het niveau Nederlands is niet alleen op de BES-eilanden problematisch. Ook op andere Caribische eilanden binnen ons Koninkrijk laat de Nederlandse taalbeheersing zeer te wensen over. Om hierin verbetering aan te kunnen brengen is het van belang het vraagstuk

helder te formuleren. Anders komt ook niet de juiste oplossing in zicht.

Dit drieluik heeft als kernvraag: *Hoe krijgen de ABC-eilanden (Aruba, Bonaire en Curaçao) een goed opgeleide bevolking?* In dit eerste artikel wordt het onderwijsvraagstuk voor de ABC-eilanden geformuleerd. De volgende

artikelen gaan in op het dilemma waar men voor staat. Het Nederlands is belangrijk voor het onderwijs, maar inzetten op onderwijs in een vreemde taal lijkt tegenstrijdig aan verworvenheden van de emancipatiebeweging van het Papiaments. Dit dilemma zal in een ander perspectief worden geplaatst, waardoor de contouren

School op Curaçao. Foto: Michelle Maria (Pixabay)

De Caribische eilanden van ons Koninkrijk kennen een bewogen staatkundige geschiedenis met steeds wisselende bestuursvormen. Vanaf 1634 waren de eilanden drie eeuwen lang onderworpen aan voornamelijk Nederlands koloniaal bestuur. De staatkundige benaming van de kolonie was destijds ‘Curaçao en onderhorigheden’.

Meer zelfbestuur kwam er in 1954 met de totstandkoming van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. Het nieuwe land Nederlandse Antillen werd gevormd door enerzijds de Benedenwindse eilanden Aruba, Bonaire, Curaçao (‘ABC-eilanden’) en anderzijds de Bovenwindse eilanden Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba. Het Statuut houdt in grote lijnen in dat er bestuurlijke autonomie is voor interne aangelegenheden; onderwerpen als defensie en buitenlandse betrekkingen zijn koninkrijksaangelegenheden. Onderwijsbeleid werd een Antilliaanse verantwoordelijkheid.

In 1986 kreeg Aruba een aparte status; vanaf 10 oktober 2010 zijn ook Curaçao en Sint Maarten zelfstandige landen binnen het Koninkrijk. Bonaire, Sint Eustatius en Saba vormen als de ‘BES-eilanden’ bijzondere gemeentes van Nederland. Onderwijs op de BES-eilanden valt rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van de Nederlandse minister van Onderwijs. Voor de andere drie landen is de verantwoordelijkheid voor onderwijs een autonome aangelegenheid en valt dientengevolge onder hun eigen minister van Onderwijs.

Op de Bovenwindse eilanden wordt voornamelijk Engels gesproken. Op de Benedenwindse eilanden is het Papiaments de moedertaal van het merendeel van de bevolking. De eilandengroepen liggen ongeveer negenhonderd kilometer uit elkaar.

zichtbaar worden om tot beantwoording van de kernvraag te komen.

Een goed opgeleide bevolking heeft in het onderwijs voldoende kennis en vaardigheden ontwikkeld en kan ook buiten het onderwijs zelfstandig zijn kennis verder uitbreiden. Bij beantwoording van de vraag hoe een goed opgeleide bevolking gerealiseerd kan worden, zal de focus dienen te liggen op ingrediënten van kwaliteitsonderwijs. Een belangrijk ingrediënt is de beschikbaarheid van voldoende kennisbronnen. Hierna zal blijken dat dit op de ABC-eilanden geen gemakkelijke zaak is. Eerst zal nader ingegaan worden op de rol van taal bij kennisontwikkeling en het effect van de beschikbaarheid van bronnen. Aan de hand daarvan zal het vraagstuk voor de ABC-eilanden geëxpliciteerd worden.

De rol van taal bij kennisontwikkeling

In kwaliteitsonderwijs wordt gecommuniceerd over kennis en informatie. Uiteraard kan men van mening verschillen over welke kennis en vaardigheden overgedragen moeten worden en vanuit welke visie men het onderwijs vorm wil geven. Verschillen in inhoudelijke, didactische en ideologische uitgangspunten hebben echter als gemeenschappelijke basis dat kennis vooral opgesloten zit in schriftelijke kennisbronnen.

Aan de ene kant is een goede receptieve taalvaardigheid (luisteren, maar vooral lezen) nodig om toegang tot kennisbronnen te verkrijgen. Schriftelijke bronnen worden immers gekenmerkt door abstracter taalgebruik, moeilijker zinsconstructies en ander woordgebruik dan gesproken taal. Omgekeerd is juist het veelvuldig en gevarieerd gebruikmaken van bronnen vereist om de benodigde taalvaardigheid op te bouwen. Ook voor verdere ontwikkeling van schoolse productieve taalvaardigheden als het geven van een presentatie of het voeren van een discussie is het kunnen verwerken van kennis en informatie essentieel. De mate van ontwikkeling van lees- en andere taalvaardigheden en de rijkheid van de verdere woordenschatuitbreiding hangt af van de mate waarin leerlingen in aanraking komen met schriftelijk taalaanbod en de variatie die hierbij geboden wordt. Wie veel en gevarieerd leest, heeft meer gelegenheid receptieve en productieve taalvaardigheden te ontwikkelen en daarop gebaseerde kennis te ontwikkelen. Voor een goed opgeleide bevolking is de mogelijkheid om veel en gevarieerd te kunnen lezen dus essentieel.

Onbeperkte kennisbronnen

Gedurende eeuwen heeft de mensheid een gigantische hoeveelheid en diversiteit aan kennisbronnen verza-

Het Papiamentstalige aanbod staat in geen verhouding tot het aanbod van grotere taalgebieden

meld en toegankelijk proberen te maken. Het is van belang even stil te staan bij wat deze voorraad behelst. Indien men puur naar onderwijsgerelateerde materialen kijkt, gaat het bijvoorbeeld om methodes voor de verschillende onderwijsniveaus in alle educatiegebieden. Daarnaast om aanverwante uitgaven zoals boeken om te leren lezen, remediërende materialen en speciale dyslexie-uitgaven, atlanten, vakliteratuur, wetenschappelijke publicaties en dergelijke.

Doel van het leren lezen is om toegang te verkrijgen tot alles wat gelezen kan worden. Veel belangrijker dan de bronnen die in het onderwijs gebruikt worden, zijn de publicaties die niet direct behoren tot het onderwijscurriculum. Het beschikbare aanbod is zeer gevarieerd:

- Fictie: voorleesboeken, zelfleesboeken, prentenboeken, strips en tijdschriften. De onderwerpen zijn legio: spanning en avontuur, detective, dieren, griezelverhalen, historisch, andere culturen, humor, oorlog en verzet, psychologisch verhaal, school, sociaal-politiek, sport en spel, sprookjes en fantasie, poëzie, vriendschap en verliefdheid, sciencefiction, maatschappelijke problemen en dergelijke.
- Non-fictie: informatieve boeken, websites, tijdschriften, doe-boeken (kookboeken, creatief bezig zijn, puzzels, proefjes doen), naslagwerken (encyclopedieën, woordenboeken) et cetera. De onderwerpen zijn ook hier zeer gevarieerd: mens en maatschappij, menselijk lichaam en gezondheid, relatie met jezelf en de ander, historische figuren, historische gebeurtenissen, natuurverschijnselen, landen en culturen, natuur en milieu, ruimtevaart en heelal, dierenwereld, kunst en cultuur, natuur en techniek, sport en spel, mode, filosofie en levenslessen, spiritualiteit en religie.

Dit overzicht is niet uitputtend en is slechts bedoeld om te reflecteren op de enorme hoeveelheid en diversiteit van het beschikbare aanbod. Een belangrijk punt hierbij is dat bovenstaand aanbod beschikbaar is voor alle verschillende leeftijdscategorieën. Een kleuter heeft immers een ander boek over ‘het menselijk lichaam’ of over ‘het heelal’ dan een tiener. Ook zijn er, per onderwerp, grote verschillen in uitwerking tussen een informatieboek of een leesboek ter ontspanning en vermaak. Zo zijn er alleen al over ‘beren’ of ‘voetballen’ talloze soorten boeken te vinden.

Een bredere doelstelling van kwaliteitsonderwijs is

dat het leerlingen en toekomstige volwassenen in staat stelt om naast het onderwijscurriculum hun kennis verder uit te breiden: zelfstandig en geheel naar eigen keuze, behoeften en interesse. Kinderen toegang verschaffen tot (onbeperkte) kennisbronnen is dus een kerntaak van het onderwijs.

Problematiek van kleine taalgemeenschappen

Grotere taalgebieden zoals bijvoorbeeld het Nederlands, Spaans of Engels hebben, met vele miljoenen sprekers, veel mogelijkheden voor ontwikkeling van schriftelijke (kennis)bronnen. Dit in tegenstelling tot kleinere taalgemeenschappen zoals het Papiaments met ongeveer 250.000 sprekers. Voor het creëren van een goed opgeleide bevolking is van belang in hoeverre men in staat is om kennis- en informatiebronnen te produceren. De afgelopen decennia is het aantal Papiamentstalige publicaties uitgebreid. Het exacte aantal Papiamentstalige publicaties is onbekend, maar zal momenteel in de tientallen of honderden lopen afhankelijk van de doelgroep en categorie die men voor ogen heeft. Uiteraard is het van belang dat een bevolking niet alleen in een vreemde taal maar ook in de landstaal kan lezen. Het onderwijsvraagstuk voor de eilanden reikt echter veel verder. Duidelijk is dat het Papiamentstalige aanbod in geen verhouding staat tot het aanbod van grotere taalgebieden, dat minimaal loopt in de honderdduizenden boektitels. Met een kleinschalige afzetmarkt als die voor het Papiaments zal men niet in staat zijn om de hoeveelheid en variatie aan schriftelijke bronnen op te brengen die zelfs maar in de buurt komen van het aanbod in grotere taalgemeenschappen.

Of een taal genoeg publicaties heeft om het onderwijs goed vorm te geven is een vraag die nauwelijks te beantwoorden is. In wezen is vaststelling van het precieze aantal publicaties niet van belang. Een kwantitatieve benadering suggereert dat men empirisch zou kunnen vaststellen welke aantallen nodig zijn om adequaat onderwijs te geven, maar de wetenschap geeft geen uitsluitsel over hoeveel en welke boeken gelezen dienen te worden. Een brede onderwijsdoelstelling benadrukt echter vooral de vrijheid om eigen leeskeuzes te kunnen maken. Dit impliceert dat het niet slechts gaat om het aantal publicaties en niet alleen om onderwijsgerelateerde materialen. Vrije en onbeperkte toegang tot de beschikbare schriftelijke bronnen van de mensheid (fic-

Volgens de onderwijsinrichting van de ABC-eilanden is momenteel het Nederlands de vreemde taal die toegang moet geven tot onbeperkte kennis en informatie

tie en non-fictie) veronderstelt vooral een enorme variëteit: in onderwerpen, genres, tekstsoorten en geschiktheid voor verschillende leeftijdsgroepen.

Het is wellicht voor de westerse lezer moeilijk voor te stellen hoe het is om te leven in een taal waarin die keuze zeer beperkt is. Het kunnen opzoeken van allerlei informatie (op huis-, tuin- en keukenniveau, vanuit beroepsmatige behoefte of anderszins) is in ons internettijdperk immers de gewoonste zaak van de wereld. Men is eveneens gewend aan een overvloedig aanbod in bibliotheken en boekhandels met voor elk wat wils. Reflectie op de hoeveelheid en diversiteit van grotere taalgemeenschappen geeft inzicht in wat het voor de burger betekent om te genieten van schier onbeperkte mogelijkheden om kennis op te doen uit schriftelijke bronnen. Meer inzicht in de problematiek van kleine taalgemeenschappen kan verkregen worden door het beeld om te draaien en zich te bezinnen op wat het betekent indien dit rijke aanbod grotendeels niet beschikbaar is. Wat er niet is, kan immers ook niet geraadpleegd of gelezen worden. Over alle onderwerpen en genres waar geen of weinig Papiamentstalige boeken of teksten voor bestaan hebben kinderen en volwassenen (die noch het Nederlands, noch het Spaans of Engels voldoende machtig zijn) weinig mogelijkheid via lezen hun kennis en woordenschat uit te breiden.

De consequentie van deze realiteit is dat indien jongeren en volwassenen slechts op het Papiaments zijn aangewezen, zij beduidend minder ontwikkelingsmogelijkheden hebben dan leeftijdgenoten die een taal beheersen waarin publicaties onbeperkt beschikbaar zijn. Dit betekent: minder mogelijkheden om veelzijdig en gevarieerd te lezen, om eigen leeskeuzes te maken en hierdoor interesse voor lezen op te bouwen. Minder kunnen lezen resulteert in minder mogelijkheden om leesen andere taalvaardigheden te ontwikkelen, om een brede kennis en een rijke woordenschat op te bouwen.

Het onderwijsvraagstuk voor de ABC-eilanden

Deze situatie leidt naar de vraag: *Hoe krijgt de merendeels Papiamentstalige bevolking toegang tot onbeperkte kennis en informatie?* Dit vraagstuk kan opgelost worden door ervoor te zorgen dat Papiamentstalige kinderen toegang

verkrijgen tot onbeperkte kennis en informatie via een vreemde taal. Volgens de onderwijsinrichting van de ABC-eilanden is momenteel het Nederlands de vreemde taal die toegang moet geven tot onbeperkte kennis en informatie. Op de eilanden worden al decennia vele initiatieven ontplooid om de beheersing van het Nederlands te verbeteren. Over de noodzaak ervan is men het vaak niet eens: er is veel discussie over de vraag of kinderen niet beter af zijn met moedertaalonderwijs. Onmisbaar is hier de onderkenning dat een onvoldoende beheersing van het Nederlands tot gevolg heeft dat een brede kennisontwikkeling van jongeren in gevaar is.

De vraag of het beter is om Papiamentstalig dan wel Nederlandstalig onderwijs in te richten heeft bovenal te maken met de ambities die de eilanden nastreven met hun onderwijs. Beter voor wat? Welk doel wil men bereiken met het onderwijs? In deze kwestie staat de vraag voorop of men het belangrijk vindt dat Papiamentstalige kinderen de mogelijkheid krijgen om over uiteenlopende en zelfgekozen onderwerpen te lezen en zodoende hun kennis en vaardigheden verder uitbreiden. Is het streven dat Papiamentstalige kinderen dezelfde ontwikkelingsmogelijkheden krijgen als anderstalige leeftijdgenootjes op de eilanden en elders in de wereld, die wel een taal beheersen waarin kennis onbeperkt beschikbaar is? Dat is een ethische vraag die raakt aan fundamentele waarden als vrijheid, gelijkheid en gelijke kansen. Mijns inziens moet deze vraag bevestigend worden beantwoord. Immers degene die toegang heeft tot onbeperkte kennisbronnen, heeft een voorsprong en meer mogelijkheden te klimmen op de maatschappelijke ladder.

Beantwoording van deze ethische vraag is doorslaggevend voor zowel het kunnen vaststellen van doelstellingen als de route om deze te behalen. Vanuit dit standpunt zullen in de volgende artikelen de onderwijsmogelijkheden van de eilanden verder verkend worden. ■

Juana Kibelaar is onderwijsadviseur en trainer en heeft jarenlange onderrichtervaring in zowel het Caribische als het Europese deel van het Koninkrijk.

LITERATUUR

- Berben, M. (2012). Het Nederlands op de BES-eilanden: Een 'vreemde taal'?! *Levende Talen Magazine*, 99(2), 24–28.
Snetselaar, M. (2012). Het Nederlands op de BES-eilanden: Een vreemde taal. *Levende Talen Magazine*, 99(6), 24–28.

La Mort de Louis XIV

Werk Ohne Autor

Kurt groeit op in Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Als hij op de kunstacademie Elisabeth ontmoet, worden ze op slag verliefd. Elisabeths vader, professor Seeband, is niet onder de indruk van Kurt en is hem liever kwijt dan rijk. Hoewel Kurt behoorlijk succesvol is als schilder van socialistische propagandawerken, is hij niet gelukkig als kunstenaar. Als hij naar het Westen vlucht, komt hij terecht op de academie van Düsseldorf, waar hij zichzelf en de ware kunst ontdekt. Zijn werk heeft ook gevolgen voor zijn schoonvader. *Werk Ohne Autor* van regisseur Florian Henckel von Donnersmarck is een prachtige film die een interessant beeld geeft van zowel de nazitijd voor de Tweede Wereldoorlog, het Oost-Duitsland van na de oorlog en het leven in het Westen. Zeker ook geschikt voor gebruik in de klas.

Werk Ohne Autor – verkrijgbaar op dvd en blu-ray

Blaze

De singer-songwriter Blaze Foley was een belangrijke figuur in de Texas Outlaw-muziekbeweging van de jaren zeventig en tachtig. Hij overleed jong als onbekende muzikant, maar niet zonder artiesten als Willie Nelson en Merle Haggard te hebben geïnspireerd. De film volgt de zanger in verschillende fases van zijn leven: zijn relatie met Sybil Rosen, de impact van zijn nummers en zijn tragische overlijden op 39-jarige leeftijd, wanneer hij wordt neergeschoten tijdens een onbeduidende ruzie. Blaze was uiterst talentvol, maar ook dermate getroebleerd dat hij vaak niet normaal kon functioneren. Zijn eerste platencontract loopt uit op een deceptie als hij zich weer eens in het openbaar misdraagt. Mooie film voor liefhebbers van de americana, maar minder geschikt voor gebruik in de klas.

Blaze – verkrijgbaar op dvd

La Mort de Louis XIV

Deze film vertelt het verhaal van de laatste dagen van de Zonnekoning en diens fysieke lijdensweg. Na een wandeling voelt Louis XIV een pijnlijke in zijn been. De dagen erna probeert hij nog steeds te regeren, maar zijn slaap is koortsig. Dit is het begin van de lijdensweg van de grootste koning die Frankrijk kende. In de duistere paleisvertrekken trekt een stoet aan gezagsdragers, familieleden en hulpverleners langs het bed van de aan koudvuur stervende vorst. Zijn vrouw Madame de Maintenon, zijn achterkleinzoon Louis XV en zijn lijfarts dokter Fagon, vrezen zijn dood. Zowel de artsen van de Sorbonne als een kwakzalver uit Marseille mogen proberen hem in leven te houden. Tevergeefs, op 1 september 1715 overlijdt Lodewijk XIV in Versailles. *La Mort de Louis XIV* kent prachtige plaatjes, die doen denken aan het werk van Caravaggio, maar geeft ook een nieuwe betekenis aan de term langzame film. Daardoor zeker geen film voor in de klas. Toch doen? Zorg voor goede verduistering, want de beelden zijn veelal donker. Kaarslicht is over het algemeen niet geschikt voor in het klaslokaal.

La Mort de Louis XIV – verkrijgbaar op dvd